

1956 az európai történelem tankönyvekben

A Károlyi József Alapítvány, a Közép-Európai Egyetem Történelem Tanszéke, a Pasts Inc. (Múltak Társasága) Történelmi Intézet, valamint a Magyar Történelemtanárok Egyesülete 2006. április 6–8. között nemzetközi konferenciát szervezett, hogy megvitassa 1956 eseményeinek oktatását Európában.

Az 1956 októberi magyar forradalom, ha nem is teljes mértékben egyedülálló, de minden bizonnyal a legjelentősebb eseménye az akut válságjeleket mutató kommunista rendszerek 1950-es évek közepi történetének. Az 1953-as berlini felkelés gyors vérbefojtása, illetve a lengyel válság viszonylag békés, kompromisszumos megoldása azt eredményezte, hogy a sztálinista rendszerekkel szembeni elégedetlenség ezekben az országokban nem nőtt országos méretű fegyveres felkeléssé. A társadalom jelentős részét megmozgató magyar forradalom, mely maga is rendkívül összetett politikai és társadalmi folyamatok története, egyedülálló lehetőséget nyújt Kelet-Közép-Európa második világháború utáni történelmének tanulmányozására és megértésére.

Az alap- és középfokú történelemoktatás számára, mely természeténél fogva kevesebb, jelentősnek tetsző esemény bemutatásán keresztül igyekszik megértetni átfogó történelmi folyamatokat, kitűnő és megkerülhetetlen példát ad a magyar október a kelet-közép-európai, illetve tágabban véve az európai jelenkortörténet magyarázatához. Sok tekintetben éppenséggel az 1956-os budapesti felkelés története alakítja ki a kommunista rendszerekről, Kelet-Közép-Európa modernkori történelméről, illetve a háború utáni világról megfogalmazott múltképet, mely távolról sem csupán a magyar diákokat érinti.

Eppen ezért rendkívül fontos világos képet kapni azokról a tematikus és módszertani súlypontokról, melyek az 1956-os forradalom európai oktatását jellemzik. E meggyőződés vezette az áprilisi konferencia szervezőit, amely nem jöhetett volna létre a Károlyi József Alapítvány megteremtőinek, Károlyi Angelicának és Károlyi Józsefnek az áldozatos munkája nélkül. Hasonlóan nélkülözhetetlenek bizonyult a budapesti Nyílt Társadalom Intézet és igazgatója Koncz Katalin, a Francia Intézet, a Hans Seidel Alapítvány, a Fondation Robert Schuman és a CGRI Communauté française de Belgique segítsége. A konferencia az Európa Tanács védnökségét élvezte. A rendezvénynek a fehérvárcurgói Károlyi kastély adott otthont, mely egyike az Európa szerte megtalálható Kulturális Találkozóponoknak.

A konferencia résztvevői a történelemtanárokat tömörítő különböző nemzeti szervezetek tagjaiból, 1956 történetének ismert kutatói köréből, a történelemtankönyvek kutatására szakosodott braunschweigi Georg Eckert Intézetből, történelemtankönyvek szerzőiből és kiadóiból, a Pasts Inc. Keretein belül folyó 1989 előtti és utáni történelemoktatást összehasonlító nemzetközi kutatás résztvevőiből, valamint az októberi forradalom résztvevői közül verbuválódtak.

A konferencia számos célt tűzött maga elé, ám általában véve a történelem oktatás és a tudományos kutatás közeledésére és összehangolására, illetve a szigorúan vett szakmai tevékenységet a nyilvánossághoz kötő összefüggések kérdéseire összpontosított. Következésképpen az alábbi részkérdések megválaszolására fordított fokozott figyelmet: igyekezett felmérni a Kelet-Közép-Európa jelenkortörténetét illető történelemtankönyvekkel kapcsolatos kutatás helyzetét. Részletes elemzést nyújtott 1956 eseményeinek ábrázolásáról a magyar, lengyel, román, szerb-montenegrói és szlovák tankönyvekben, majd összevetette ezeket a nyugat-európai – francia, olasz és brit – történelemoktatás megfelelő

részeivel. A konferencia célul tűzte ki továbbá a jelenlegi kutatások hiányosságainak megállapítását, illetve a történelemtankönyvekkel kapcsolatos kutatások minőségének emelését, melynek egyik legfontosabb alapfeltétele a tudományos kutatók, valamint a történelemtanárok és tankönyvszerzők párbeszéde.

E célok alapvetően illeszkedtek a konferencián kiemelt fontossággal kezelt, a szakmai szempontokat a történeti emlékezet súlypontjaival párosító megközelítésbe. Manapság ugyanis rendkívüli jelentőséggel bír a történeti tudást a fontos közügyekről szóló közbeszéd integráns részévé formálni. Ez a felismerés vezette a szervezőket, hogy összevetésre készítsék az események „tudós” értelmezését a résztvevők tapasztalataival. Hasonló fontosságú felmérni a diákoknak a történelmi anyagról alkotott felfogását az oktatás nyilvánított céljai és valóságos következményei tükrében. Megkerülhetetlen az a kérdés, hogy milyen mértékben alakítja a történelemtanítás a történeti tudatot? Hozzájárul-e az önálló ítéletalkotás képességéhez? Elősegítheti-e egyfajta európai értelemben vett „citoyen” szellemiség kialakulását? Fejleszti-e a kritikai gondolkodás és az átfogó értelmezés képességét? Az 1956 eseményeit összehasonlító és tágabb módszertani kontextusba illesztő megközelítés segítségével a szervezők igyekeztek elősegíteni, hogy a nyugat-európai történelemtanárok újból érdeklődve forduljanak Kelet-Közép-Európa felé.

A konferencián elhangzott előadások közül négyet olvashatnak e lapszámban. Hubert Tison, a francia történelemtanárok egyletének tagja, Maciej Górny, a varsói Történettudományi Intézet kutatója, Katarina Kovacevic, a belgrádi egyetem könyvtárosa, illetve Juraj Marusiak, pozsonyi politológus munkája szemléltetik a tudományos tanácskozás tematikai és módszertani változatosságát.

Apor Péter

Közép-Európai Egyetem, Pasts Inc. (Múltak Társasága), Történeti Intézet

Az 1956-os magyar forradalom a francia oktatásban és a történelem tankönyvekben

A hidegháború miatt a közép-európai országok és népek történelmének tanítása hosszú ideig nehéz és tökéletlen volt. Pedig Magyarország megfelelő példa annak bemutatására, miként nyomták el a népeket, amelyeknek mégis volt bátorságuk újra és újra felkelni szabadságukért, végül 1989-ben nyerve el azt. Egy humánus és testvéri Európa létrehozatalához nélkülözhetetlen szomszéd országaink történelmének ismerete, különösen a közép-európai országoké.

A kommunista rendszer válságának elemzése a nemzetközi kapcsolatok tárgykörébe tartozik, még pontosabban a hidegháborús kapcsolatok témakörébe. 1956-ot a negyedik és az érettségiző évfolyamon tanítják Franciaországban. Én az utóbbira koncentrálok, vagyis a francia diákok által az utolsó középiskolai tanévben használt történelem tankönyvekre.

Azonban először érdemes áttekinteni azokat a feltételeket, amelyek meghatározzák a tanári módszertant, és hogy a tankönyvek mekkora terjedelmet szentelnek a témának; vagyis azt megvizsgálni, hogy a kommunizmus bukása után miként tekintenek 1956-ra ma az 2004-ben kiadott új tankönyvekben.